

УДК 351:332.1

С. Ф. Марова,

д. держ. упр., професор, ректор, Донецький державний університет управління, м. Маріуполь

О. В. Петренко,

здобувач, Донецький державний університет управління, м. Маріуполь

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОБЛЕМАМИ ОЦІНКИ ВПЛИВУ ДЕСТАБІЛІЗУЮЧИХ ФАКТОРІВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИРОБНИЧО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

S. Marova,

Doctor of science in Public Administration, professor, rector, Donetsk State University of Management, Mariupol

O. Petrenko,

applicant, Donetsk State University of Management, Mariupol

PUBLIC ADMINISTRATION PECULIARITIES OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC ISSUES OF DESTABILIZING FACTORS INFLUENCE ASSESSMENT ON THE PRODUCTION AND ECONOMIC SYSTEM FUNCTIONING

У статті обґрунтовано економічний характер дестабілізуючих факторів впливу на функціонування виробничо-економічної системи. Структура реального сектору економіки та показники експортно-імпортних відносин з країнами світу свідчать про недостатність інноваційної та наукомісткої складової у виробництві товарів та послуг у виробничо-економічних системах. Оцінка впливу дестабілізуючих факторів носить економічний характер, а роль державної політики в розвитку виробничо-економічних систем повинна бути урегульована організаційним механізмом. З метою "перезавантаження" виробничо-економічних систем і їх упевненого розвитку в бік інноваційності, запропоновано оцінювати показники стратегій розвитку областей та міст України, що знизить інваріантність формалізації в умовах децентралізації. Однак потребує уточнення масштаб та поняття самої виробничо-економічної системи. Адже саме чітка ідентифікація дасть змогу коректно виділити та оцінити фактори впливу та розробити відповідні механізми їх державного управління.

The article substantiates the economic nature of the destabilizing factors' influence on the production and economic system functioning.

The real sector of economy structure and indicators of export and import relations with the world countries specify the lack of an innovative and knowledge-based component in the production of goods and services in productive and economic systems. The assessment of the destabilizing factors effect is of an economic nature, and the role of state policy in the productive and economic systems development is to be regulated by an organizational mechanism.

With the purpose of "resetting" production and economic systems and their advanced development towards innovation, it has been suggested evaluating the indicators of development strategy of regions and cities in Ukraine, which will reduce the formalization invariance in the conditions of decentralization. However, the scale and concept of the productive and economic system itself needs to be clarified. After all, the precise identification will allow correct allocation and assessment of the influence factors and appropriate mechanisms for their state regulation development.

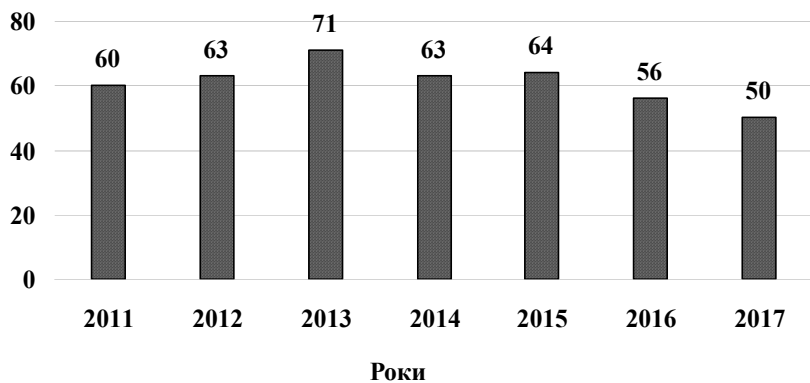
Ключові слова: оцінка, фактори, інновації, механізм, управління, місто, стратегія, розвиток.

Key words: evaluation, factors, innovations, mechanism, management, city, strategy, development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах мультивекторного розвитку вирішальним фактором стабілізації функціонування виробничо-еко-

номічних систем є активна розбудова реального сектору економіки регіонів України з урахуванням нерівномірності розподілу факторів виробництва та ефектив-

Рис. 1. Позиції України за величиною Глобального інноваційного індексу

Джерело: [2].

ності їх використання. Однак сучасні трансформаційні процеси ставлять нові виклики модернізації регіонального економічного простору через екологічну експлуатацію просторових промислових комплексів та формування нових інноваційних вузлів сфери послуг, що забезпечить гармонізацію сучасної системи управління в умовах децентралізації в Україні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сфера організаційно-економічних проблем полягає в площині економічної думки в розділі аналізу розвитку продуктивних сил і регіональної економіки, що відображені в теоретичних та прикладних розробках таких учених-економістів: Є.Б. Алаєва, Б.В. Буркинського, М.П. Бутка, В.М. Василенка, В.М. Геєця, З.В. Герасимчук, П.В. Гудзя, Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього, С.І. Дорогунцова, В.І. Захарченка, Д. Клїланда, В.В. Комірної, Л.М. Кузьменко, Дж. Лемпела, В.В. Микитенко, Т.В. Пепи, В.П. Приходька, В.Г. Прушківського, М.І. Фащевського, О.В. Царенко, Л.Г. Чернюк та інших.

Основоположниками економічної думки на національному рівні — О.М. Алімовим, О.І. Амошею, — вивчено та узагальнено проблеми, що гальмують результативність процесів макроекономічного регулювання усталеного розвитку регіонів, функціонування регіональних промислових комплексів та стратегії комплексного просторового розвитку.

Однак у літературі бракує фундаментальних висновків щодо державних механізмів регулювання впливу дестабілізуючих факторів впливу на вирішення організаційно-економічних проблеми певних територій, зокрема виробничо-економічних систем.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є окреслення організаційно-економічних проблем функціонування виробничо-економічної системи та оцінки впливу дестабілізуючих факторів на її розвиток.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Зміна господарської парадигми і суспільних устроїв обумовлює необхідність вирішення завдання усунення перешкод промислового зростанню і переходу до по-

стіндустріального (інформаційного) етапу розвитку національного господарства, в основі якого лежить інноваційна модель розвитку регіональних соціально-економічних систем держави.

За умов впровадження концепції економіки знань, посилюється та трансформується роль держави. У першу чергу це стосується появи нових принципів і напрямів соціально-економічної політики, пов'язаних із підтримкою науки та інновацій, пріоритетів участі в економіці (насамперед інвестиції в знання) і структурного регулювання. Держава повинна забезпечити більшу стійкість відтворення, максимально сприятливі умови для бізнесу та інвестицій, заохочувати інновації,

сприяти структурній переорієнтації економіки на високі технології. У той же час до держави і політики, що проводиться, до всієї системи владних взаємин виникають нові вимоги. Зокрема це стосується рівноправного і поглибленого партнерства з бізнесом і громадянським суспільством [1, с. 37].

Гальмом впровадження концепції є нерозробленість науково-обґрунтованого нормативно-правового механізму реалізації економічної стратегії розвитку і недієвість існуючих законодавчих актів при надзвичайній їх суперечності, несистемності та революційності вирішення системно-універсальних проблем, що в синергетичному ефекті представляють собою організаційно-економічні проблеми оцінки факторів дестабілізації виробничо-економічних систем як на національному, так і на рівні міст і регіонів.

Інваріантність формалізації відповідного типу стратегії формування та реалізації державної політики призводить до децентралізації та формування стратегій розвитку областей та міст України, з метою "перезавантаження" виробничо-економічних систем і їх розвитку в бік інноваційності та упевненого розвитку.

Так, віднесення певних економічних систем країн до інноваційно розвинених економік, які мають результативні ознаки у використуваному стратегічному інструментарію реалізації національних економічних інтересів на регіональному рівні (тобто маємо на увазі, що стратегічний інструментарій — це певної природи політика, що обумовлює формування і запровадження у практику механізму реалізації відповідного типу Стратегії [3].

Наприклад, у 2016 році Нова Зеландія стала переможцем в рейтингу країна з найбільш стабільною, збалансованою та відкритою економікою. Цікавим є той факт, що успіх економіки країни безпосередньо залежить від молочної галузі: зокрема новозеландська компанія Fonterra, яка забезпечує молочними продуктами понад 30% усього світу. Нідерланди, відомі у всьому світі завдяки своїм багатим квітучим полям, які забезпечують експорт продукції і надають величезну кількість робочих місць не тільки для голландців, але і для іноземців, посіли друге місце в рейтингу. У 2015 році номінальний показник ВВП країни перевищив 750 млрд доларів. Тому Нідерланди не даремно займають таку високу позицію в рейтингу [4]. Позиції України в рейтингу відкритості економіки та за величиною Глобального

Таблиця 1. Структура експорту товарів з України за континентами, 2015 рік

Реґіон	Експорт, млн дол.	Частка світового експорту, %	Зміни, %
Європа	10 676,1	34,1	- 27,1
Азія	10 335,8	33,0	- 18,9
СНД	6 506,0	20,8	- 50,4
Африка	3 049,6	9,7	- 27,4
Америка	684,8	2,2	- 42,3
Австралія і Океанія	11,4	0,04	- 39,1

Джерело: [5].

інноваційного індексу вкрай хиткі, однак, вперше, за останні роки демонструють позитивну динаміку (рис. 1).

Найбільш інноваційними країнами у 2017 році стали: Швейцарія (1 місце), Швеція (2), Нідерланди (3), США (4), Велика Британія (5). Під час оцінки інноваційного розвитку, експерти базувалися на двох елементах: вхідні інноваційні фактори та інноваційний результат. Країни, які знайшли баланс між цими показниками отримали найкращі результати.

Вказані результати підтверджують наявність у високо розвинутих країнах чітко ідентифікованих організаційно-економічних проблем, що стають на заваді розвитку перспективних, експорторієнтованих виробництв: проблема росту наукомісткості продукції сфери виробництва товарів та послуг, ускладнення використання наявного науково-технічного, інноваційного та промислового потенціалу країни, вирішення яких представляється можливим за умов розвитку людських ресурсів в тому числі. За даними Державної служби статистики України, за останні 2 роки чисельність науковців зменшилась майже на 18%, а в порівнянні з 1991 роком — на 78%. Найбільша частка науковців покинули незалежну Україну в період з 1991 по 1995 рр., а друга хвиля інтелектуальної міграції припала на 2008—2010 рр. та третя хвиля — на 2014—2015 рр.

Безумовно відтік інтелектуального капіталу пов'язаний з відсутністю мотивації науковців. Уряд України намагається запровадити цифрову економіку, при умові, що немає ефективної національної інноваційної системи з ринковим механізмом. Частка комерціалізованих інновацій становить 1,4% у промисловій продукції, а високотехнологічний експорт — 7,3%. Для порівняння в Південній Кореї високотехнологічний експорт становить 26,8% [2].

Таким чином, дестабілізуючі фактори впливу на функціонування виробничо-економічної системи на всіх рівнях мають економічний характер.

Організаційно-економічні проблеми, у площині яких лежить ускладнення оцінки впливу дестабілізуючих факторів на функціонування виробничо-економічної системи, стосуються промислового потенціалу регіонів — сукупної можливості промисловості щодо освоєння наявних і залучених ресурсів та резервів галузей сучасних регіональних промислових комплексів щодо вироблення необхідної продукції (за відповідним рівнем попиту) як у межах країни, так і з урахуванням потреб у рамках усієї системи світового господарства. Звідси можна вказати, що це та частина засобів виробництва, яка повинна визначатися:

а) сучасною індустріальною структурою, тобто багатогалузевою архітектурою промисловості в регіонах

б) вартісними і натурально-матеріальними характеристиками економічної стійкості функціонування регіональних соціально-економічних систем держави, що відтворює здатність промислового апарату виробляти продукцію визначеного складу, технічного рівня та якості у максимальному обсязі задля підвищення масштабів наявного доходу у розрахунку на одну особу за регіонами України [3].

Однак різно-векторні інтеграційні та загрозові суспільно-політичні процеси, які мають місце в державі, сформували передумови задля виникнення загроз і негативних змін виробничо-економічних систем. При цьому за останні роки спостерігались такі тенденції:

зменшення частки промисловості у загальному обсязі ВВП,

падіння рентабельності виробництва національної продукції,

існування переваг імпортованої продукції у сфері цінової конкурентоспроможності над вітчизняною.

Позитивне сальдо та значення індексу покриття експорту експортом більше одиниці протягом 2014—2015 років, на відміну від попередніх періодів, що свідчать про переважання обсягів продажу товарів та послуг на зовнішні ринки над купівлею іноземних, обумовлені більш швидкими темпами падіння імпорту, ніж експорту. Причинами суттєвого зменшення імпорту є зниження купівельної спроможності населення України, скорочення потреби у високотехнологічному імпорті, викликані девальваційними процесами, посиленням протекціоніських заходів, загостренням військових конфліктів на територіях промислового виробництва. Серед причин скорочення експорту слід назвати зниження світових цін на сировинні товари, несприятливу кон'юнктуру світового ринку, зміну пріоритетів щодо партнерства у зовнішній торгівлі, скорочення обсягів співпраці з історично пріоритетними імпортерами, посилення вимог зовнішніх ринків щодо якості вітчизняної продукції, посилення валютного контролю за імпортними операціями. Доречно відзначити, що скорочення показників обороту одночасно відбулося при зовнішній торгівлі як товарами (на 30,2%), так і послугами (на 14,6%), що за результатами 2015 року становило 28,1%, порівняно з попереднім періодом, що свідчить про прискорення темпів скорочення, адже 2014 року подібний показник склав 21,0% [5, с. 65].

Географічна структура падіння обсягів експорту представлена у таблиці 1. За результатами 2015 року найбільше скорочення обсягів експортних поставок відбулося до країн СНД (- 50,4%), другим за розміром втрат є ринок Північної та Південної Америки (- 42,3%), на третьому місці знаходяться поставки до Австралії та Океанії (- 39,1%). Однак найбільш вражаючими з точки зору пріоритетності (34,1% всього експорту) і важливості є втрати Європейського ринку, що дорівнюють 27,1%, адже саме цей ринок сьогодні є найбільшим імпортером української продукції у вартісному виразі 10 676,1 млн дол. [4, с. 67].

Аналіз торговельних взаємовідносин з пріоритетними партнерами потребує визначення їх частки у 2015 році, порівняння з результатами попереднього періоду, визначення товарних груп експорту (табл. 2). Сьогодні

Таблиця 2. Пріоритетні ринки експорту з України

Країна експорту	Частка експорту, %		Групи товарів
	2015	2014	
Російська Федерація	12,7	18,2	механічні машини, чорні метали, продукти неорганічної хімії
Китай	6,3	5,0	руди, шлак і зола, зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження
Єгипет	5,5	5,3	чорні метали, зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження, механічні машини, чорні метали
Італія	5,2	4,6	чорні метали, зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження
Польща	5,2	4,9	чорні метали, електричні машини, руди, шлак і зола
Індія	3,8	3,4	жири та олії тваринного або рослинного походження, механічні машини, чорні метали
Німеччина	3,5	3,0	електричні машини, одяг та додаткові речі до одягу, текстильні, механічні машини
Іспанія	2,7	2,2	зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження, залишки і відходи харчової промисловості

Джерело: складено автором за даними [5].

Україна в рамках зовнішньої торгівлі товарами співпрацює з 217 країнами світу (експортує до 191 країни, імпортує з 217 держав); послугами — з 220 країнами (надає послуги нерезидентам з 214 держав, отримує зі 191 країни) [5].

Однак слід відзначити, що в основу пріоритетів ринків збуту покладено розвиток та стимулювання попиту в металургійній, хімічній, легкій промисловості, паливно-енергетичному комплексі, більшості галузей машинобудування. Частка п'ятого і шостого технологічних укладів, основою яких є електронна промисловість, обчислювальна, волоконно-оптична техніка, програмне забезпечення, телекомунікації, робото-будування, інформаційні послуги, біотехнології — за попередні роки не перевищує 5,0%, причому, лише 1,8% створених зразків перевищує світовий технічний рівень [3]. Що ще раз ускладнює оцінку впливу дестабілізуючих факторів на функціонування виробничо-економічної системи, що призводить до організаційно-економічних проблем, в тому числі, в

системі формування та реалізації державної політики у сферах державного, регіонального та галузевого управління.

Спираючись на проведений аналіз та теоретичні доробки вітчизняних та закордонних вчених [3; 6—8], можна виділити дестабілізуючі фактори впливу стратегічного регулювання розвитку промислового потенціалу на функціонування виробничо-економічної системи (рис. 2).

З огляду на викладене, можна стверджувати, що в площині модернізації технологій менеджменту, оптимізації галузевої структури, масштабах та територіальному розміщенні й організації виробництва, які обумовлені необхідністю трансферу промислових технологій задля підтримки експортного потенціалу, необхідним представляється передбачення у Стратегіях розвитку виробничо-економічних систем всіх рівнів дієвого механізму управління комунікаціями та освоєння наукового потенціалу. Ці стратегії, серед іншого, повинні визначати пріоритети розвитку промисловості та сфери по-

Рис. 2. Дестабілізуючі фактори впливу

слуг, що є основою розвитку реального сектору економіки.

На жаль, на рівні виробничо-економічних систем у рамках загальнонаціональної стратегії розвитку, приймаються різновекторні рішення, проте не провадяться необхідні реформи в контексті розбудови наукоємних видів економічної діяльності.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Окреслення організаційно-економічних проблем функціонування виробничо-економічної системи дозволило сформулювати, що, найбільш впливовими є різно-векторні інтеграційні та загрозові суспільно-політичні процеси, які мають місце в державі. Сформована структура реального сектору економіки та показники експортно-імпортних відносин з країнами світу свідчать про недостатність інноваційної та наукоємної складової у виробництві товарів та послуг в виробничо-економічних системах. Оцінка впливу дестабілізуючих факторів носить економічний характер, а роль державної політики в розвитку виробничо-економічних систем повинна бути урегульована організаційним механізмом. Однак потребує уточнення масштаб та поняття самої виробничо-економічної системи. Адже саме чітка ідентифікація дасть змогу коректно виділити та оцінити фактори впливу та розробити відповідні механізми їх державного управління. Зниження інваріантності формалізації в умовах децентралізації може призвести до "перезавантаження" виробничо-економічних систем і їх упевненого розвитку в бік інноваційності, що потребує оцінки показників стратегій розвитку областей та міст України. Така теза отримує продовження в науковій думці, сформульованій в подальших публікаціях.

Література:

1. Поляков М.В. Розвиток концепції економіки знань / М.В. Поляков // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2014. — № 4 (28). — С. 34—38.
2. Україна значно покращила позиції у Глобальному інноваційному індексі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://agronews.ua/node/79645>
3. Реальний сектор регіональної економіки: макроекономічне регулювання розвитку [Текст]: монографія / Н.В. Кармазіна; Акад. муніцип. упр. — К.; Херсон: Акад. муніцип. упр., 2014. — 391 с.
4. Топ-19 економічно розвинених країн світу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uteka.ua/ua/publication/Top-19-ekonomicheskii-razvityx-stran-mira>.
5. П'янова О.В. Зовнішня торгівля України: проблематика структурних змін та пріоритетів / О.В. П'янова, О.С. Ралко // Економіка і суспільство. — 2016. — Вип. № 5. — С. 65—71.
6. Зовнішня торгівля України за 2015 рік: статистичний збірник. — К., 2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Бистряков І.К. Економічна безпека: оцінка та управління просторовим розвитком господарських систем [Текст] / І.К. Бистряков // Економіка природокорис-

тування і охорони довкілля: Зб. наук. пр. / НАН України РВПС України. — К., Вид-во РВПС України НАН України, 2004. — 248 с.

8. Гребенюк О.В. Формування набору стратегій для розробки адаптивних технологій управління забезпеченням економічної безпеки [Текст] / О.В. Гребенюк, В.В. Микитенко // Вісник економічної науки України: науковий журнал. — Донецьк, Академія економічних наук України, ІЕП НАН України, 2011. — № 1 (19). — С. 79—88.

9. Микитенко В.В. Формування стратегії сталого розвитку економіки України бінарного типу [Текст] / В.В. Микитенко, С.М. Шкарлет // Економіст: науковий та громадсько-політичний журнал. — 2012. — № 1. — Науково-дослідний центр інновацій та конкурентоспроможності, ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України". — К.: 2012. — С. 7—16.

References:

1. Poliakov, M.V. (2014), "Development of the concept of knowledge economy", *Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, vol. № 4 (28), pp. 34—38.
2. The main news of agrarian business (2017), "Ukraine has significantly improved its position in the Global Innovation Index" available at: <http://agronews.ua/node/79645> (Accessed 11 October 2017).
3. Karmazina, N.V. (2014), *Real'nyj sektor rehional'noi ekonomiky: makroekonomichne rehuliuвання rozvytku [The real sector of the regional economy: macroeconomic regulation of development]*, *Akademiia munitsypal'noho upravlinnia*, Kyiv, Kherson, Ukraine.
4. New electronic editions for managers and accountants with practical solutions to problematic issues (2017), "Top 19 economically developed countries of the world" available at: <https://uteka.ua/ua/publication/Top-19-ekonomicheskii-razvityx-stran-mira> (Accessed 19 October 2017).
5. P'iankova, O.V. and Ralko, O.S. (2016), "Foreign Trade of Ukraine: Problems of Structural Change and Priorities" *Ekonomika i suspil'stvo*, vol. 5, pp. 65—71.
6. State Statistics Service of Ukraine (2016), "Foreign Trade of Ukraine for 2015: Statistical Collection" available at: (Accessed 20 October 2017).
7. Bystriakov, I.K. (2004), *Ekonomichna bezpeka: otsinka ta upravlinnia prostоровym rozvytkom hospodars'kykh system [Economic security: assessment and management of spatial development of economic systems]* *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkillia: Zbirnyk naukovykh prats' Vydavnytstvo RVPS Ukrainy NAN Ukrainy Kyiv, Ukraine.*
8. Hrebenuk, O.V. and Mykytenko, V.V. (2011), "Formation of a set of strategies for the development of adaptive technologies for managing economic security", *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy: naukovyj zhurnal*, vol. 1 (19), pp. 79—88.
9. Mykytenko, V.V. and Shkarlet, S.M. (2012), "Formation of the strategy of sustainable development of the Ukrainian economy of binary type", *Ekonomist: naukovyj ta hromads'ko-politychnyj zhurnal*, vol. 1, pp. 7—16.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2017 р.